

КРАЄЗНАВЧІ РОЗВІДКИ ІСТОРИКИНИ ВІРИ ЖУК (1928-2008) У НАУКОВОМУ ОСМИСЛЕННІ ОЛЕКСАНДРА ЄРМАКА (1944-2021)

У статті розкрито особливості співпраці між відомими полтавськими істориками Вірою Никанорівною Жук і Олександром Петровичем Єрмаком. Проаналізовано рецензії О. П. Єрмака на праці В. Н. Жук, показано його роль і участь у вшануванні пам'яті В. Н. Жук. Осмислено відносини між ученими у повсякденному житті та спілкуванні.

Ключові слова: Віра Никанорівна Жук, Олександр Петрович Єрмак, Державний архів Полтавської області, Полтавський державний педагогічний інститут імені В. Г. Короленка, краєзнавство, співпраця, рецензії, пам'ять.

The article reveals the peculiarities of cooperation between the famous Poltava historians Vira Nikanorivna Zhuk and Oleksandr Petrovych Yermak. O. P. Yermak's reviews of the works of V. N. Zhuk are analyzed, his role and participation in honoring the memory of V. N. Zhuk are shown. Meaningful relations between scientists in everyday life and communication.

Keywords: Vira Nikanorivna Zhuk, Oleksandr Petrovych Yermak, State Archive of Poltava Region, Poltava State Pedagogical Institute named after V. G. Korolenko, local history, cooperation, reviews, memory.

Олександр Петрович Єрмак (1944-2021) – учений-історик, кандидат історичних наук, доцент, педагог, громадський діяч все життя присвятив роботі в Полтавському державному педагогічному інституті імені В. Г. Короленка (нині – Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка). У 1965 році вступив на історичний факультет Полтавського вишу, закінчив його з відзнакою у 1969 році. Навчався під керівництвом професора Антона Самійловича Череваня. Ще під час навчання почав проводити наукову роботу, брав участь у наукових конференціях. Від 1969 року працював на посаді асистента кафедри історії СРСР Полтавського державного педагогічного інституту імені В. Г. Короленка, паралельно вступив на заочне відділення аспірантури Київського політехнічного інституту.

У 1975 року в Дніпропетровську захистив кандидатську дисертацію на тему «Здійснення політики обмеження і витіснення капіталістичних елементів міста і села в Україні в 1927-1929 роках». З 1976 до 1990 років працював на посаді доцента кафедри історії СРСР і УРСР. Розробив навчальні курси історичного краєзнавства,

архівознавства та музеєзнавства, спецкурси «Українська національна історіографія ХХ століття», «Видатні вітчизняні історики ХVІІІ – початку ХХ століття».

У 1990 році був обраний за конкурсом на посаду завідувача кафедри історії УРСР, яка через рік була реорганізована в кафедру спеціальних історичних дисциплін і географії. У 2000-2013 роках – доцент, у 2013-2015 роках – професор кафедри історії України. Вийшов на пенсію у квітні 2015 року.

Працюючи на кафедрі історії СРСР і УРСР, співпрацював і товаришував із вченою-болгаристкою, історикинею, кандидаткою історичних наук, доценткою цієї кафедри Вірою Никанорівною Жук (1928-2008). Вчена з червня 1978 р. до вересня 1986 р., до виходу на пенсію, працювала в Полтавському державному педагогічному інституті імені В. Г. Короленка спершу на посадах асистента, старшого викладача, доцента кафедри історії СРСР та УРСР. Після виходу на пенсію до 1989 року ще продовжувала працювати у педінституті на посаді доцента.

Колегами по кафедрі історії СРСР та УРСР були відомі полтавські історики та науковці: завідувач кафедри – доктор історичних наук, професор П. М. Денисовець, кандидати історичних наук, доценти О. П. Самойленко, О. П. Єрмак, В. Я. Ревегук, Р. І. Стівбун, старші викладачі Н. Я. Цехмістро, Т. П. Демиденко, О. О. Нестуля, П. Я. Гавриш, Р. Л. Гавриш, Л. А. Нестуля, асистент І. І. Діптан.

О. П. Єрмак і В. Н. Жук були відомі ще до роботи на одній кафедрі. Вчені познайомилися, коли О. П. Єрмак, будучи студентом, відвідував Полтавський держархів з метою пошуку документів для наукової роботи. В. Н. Жук, працюючи в архіві і добре знаючи його фонди, рекомендувала талановитому студенту відповідні документи, надавали поради щодо подальших наукових пошуків. З того часу між дослідниками зав'язалися тривалі наукові і людські відносини, дружба, спільні проекти. В. Н. Жук і О. П. Єрмак були однодумцями у багатьох питаннях, на багато проблем в історії України їхні погляди збігалися, вони розуміли підтримували одне одного.

О. П. Єрмак відзначав, що В. Н. Жук прекрасно читала курси з історичного краєзнавства, керувала курсовими роботами з історії Полтавщини, регулярно

виступала зі статтями й повідомленнями про минуле краю в засобах масової інформації [6, с. 83].

О. П. Єрмак підготував ґрунтовні статті (більшість опубліковано після смерті вченої) про В. Н. Жук та рецензії на її праці [1-5].

У своїй студії О. П. Єрмак зазначав, що В. Н. Жук, вийшовши на пенсію, повністю поринула в науково-дослідницьку роботу. За її ініціативи та активної участі було видано краєзнавча серія публікацій «Наш рідний край» (1990-1992). Одна за одною виходили з друку її монографії й брошури: «Із сивої давнини. Нариси з історії України та Полтавщини. 7 ст. до н.е. – 8 ст. н.е.» (1996); «Полтавський Хрестовоздвиженський монастир» (1993); «Перлина Козельщини. Сторінки з історії Козельщинського Різдва Богородиці жіночого монастиря» (2004); «Долею пов'язані з Україною: Нариси з історії німецьких колоній на Полтавщині, про долю її нащадків і відродження німецьких товариств у краї» (2006) та інші.

Останньою публікацією В. Н. Жук став написаний у співавторстві з татарським ученим Ф. Г.-Х. Нурутдіновим посібник для викладачів, учителів і студентів «Новий погляд на історію Полтавщини й України (за давньоболгарськими літописами)», що вийшла з друку в рік смерті В. Н. Жук [1, с. 182].

У 2008 році було опубліковано рецензію О. П. Єрмака на книгу В. Н. Жук «Долею пов'язані з Україною. Нариси з історії німецьких колоністів на Полтавщині, про долю їх нащадків і відродження німецьких товариств у краї» (Полтава, 2006). Рецензент відзначив, що «велика заслуга В. Н. Жук у тому, що вона простежила долю німецьких поселенців на полтавській землі від кінця XVIII століття до сьогодення» [4, с. 181].

Проаналізувавши розділи книги, О. П. Єрмак дійшов до висновку, що книга В. Н. Жук «Долею пов'язані з Україною» розрахована не тільки на жителів Полтави німецької національності, але й на масового читача, оскільки те, про що йдеться в ній – це частка минулого нашого краю, історії українського народу.

О. П. Єрмак був на похоронах В. Н. Жук, виступав із прощальною промовою. У ній він зазначив, що вітчизняна наука втратила одного з кращих знавців історії Полтави й України. Він зробив акцент на тому, що В. Н. Жук протягом свого життя написала понад 800 наукових робіт (статей, монографій, методичного керівництва, посібників і ін.) [6, с. 299].

О. П. Єрмак активно долучився до вшанування пам'яті В. Н. Жук. Вчений був учасником усіх заходів, пов'язаних із постаттю історикині. Завжди виступав, ділився спогадами, долучався до збереження пам'яті про В. Н. Жук.

О. П. Єрмак був членом ініціативної групи щодо встановлення меморіальної дошки В. Н. Жук. Брав участь у підготовці офіційного звернення-клопотання до мера Полтави Андрія Матковського щодо важливості її встановлення. О. П. Єрмак був одним із учасників відкриття дошки В. Н. Жук на фасаді корпусу № 1 Державного архіву Полтавської області, де понад двадцять років пропрацювала вчена. 12 квітня 2012 року її було урочисто відкрито (нині демонтована). Виступаючи на мітингу з цієї нагоди, О. П. Єрмак високо оцінив вклад В. Н. Жук у розвиток української науки, підготовку кадрів учителів, архівістів, виховання студентської та учнівської молоді.

*Виступ О. П. Єрмака на відкритті меморіальної дошки В. Н. Жук на фасаді корпусу № 2 Державного архіву Полтавської області.
12 квітня 2012 року.*

Більше третини власного життя ми проводимо на своєму робочому місці. І від того, яким чином у нас складаються відносини з оточенням, залежить наш настрій, продуктивність, результат, і врешті-решт – здоров'я. Колектив – це соціальний живий організм, де від кожного її члена залежить, якою саме буде робоча атмосфера – позивна чи негативна. Взаєморозуміння між колегами безпосередньо впливає на продуктивність та показники результатів діяльності роботи колективу в цілому.

Варто зазначити, що В. Н. Жук не завжди знаходила підтримку і розуміння колег, пропонуючи альтернативну точку зору на багато питань в історії України та Полтавщини. Однак щирю, сердечну, доброзичливу підтримку вона завжди знаходила в О. П. Єрмака. Він її розумів, підтримував, допомагав, як за життя, так і після її смерті. О. П. Єрмак був популяризатором її наукових праць, писав на них рецензії, рекомендував колегам і студентам для прочитання і осмислення. Така увага і підтримка допомагала В. Н. Жук вистояти, не падати духом, не зневіритися у власних наукових пошуках і відкриттях.

У повсякденному житті вчені-історики В. Н. Жук і О. П. Єрмак часто спілкувалися, обмінювалися думками, ідеями. В. Н. Жук відносилася до старшого покоління дослідників, а тому О. П. Єрмак звертався до неї за порадами у питаннях краєзнавства, архівної справи, пошуку документів, контроверсійних питань в історії України ін.

В. Н. Жук на О. П. Єрмака єднало членство у громадській організації «Слов'янський клуб Полтави». Вчені там виступали, презентували свій науковий доробок, друкували студії в «Слов'янському збірнику».

О. П. Єрмак (перший ліворуч) під час виїзного засідання Слов'янського клубу на Полтавський гірничо-збагачувальний комбінат у м. Горішні Плавні. 2012 рік.

Отже, знайомство В. Н. Жук та О. П. Єрмака відбулося ще в студентські роки історика. Вчена мала вплив на становлення О. П. Єрмака як вченого-дослідника, професіонала. Вчених поєднувала міцна дружба і студіювання історичного краєзнавства та історії України. Спільна робота на кафедрі в Полтавському державному педагогічному інституті імені В. Г. Короленка сприяла плідним дискусіям, пошуку відповідей на багато актуальних питань та й просто людська підтримка та дружба.

Краєзнавчі розвідки В. Н. Жук були у фокусі уваги О. П. Єрмака, який був рецензентом кількох її праць, цікавився науковим доробком вченої, рекомендував для осмислення колегам та студентам.

Вчена-історикиня В. Н. Жук не завжди знаходила розуміння і підтримку колег, однак між нею і О. П. Єрмаком були відносини партнерства, взаєморозуміння, взаємопідтримки. Це було важливим для обох учених, адже це надихало на майбутні звершення і, врешті-решт, сприяло продовженню активного творчого життя.

Вчений доклав багать зусиль для належного вшанування пам'яті про В. Н. Жук: опублікував некролог, сприяв встановленню меморіальної дошки, не пропустив жодного заходу, на якому вшановували її пам'ять, популяризував її науковий доробок. О. П. Єрмак продемонстрував приклад сумлінного і гідного пошанування вчителя, наставника, колеги – В. Н. Жук.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Єрмак О.П. Життя, віддане рідному краю // *Історична пам'ять: Зб. наук. пр. Полтава: ПНПУ імені В.Г. Короленка*, 2012. № 27. С.181-182.
2. Єрмак О.П. Життя, віддане історії рідного краю // *Трудова Полтавщина*. Полтава, 2008. 21 листопада.
3. Єрмак О.П. Подвижниця краєзнавчої справи / *Історія Полтавського педагогічного університету в особах (на посвяту 90-річчя заснування закладу) / Гол. ред. В.О. Пащенко. – Полтава : АСМІ, 2004. С.45-50.*
4. Єрмак О.П. [Рецензія]. [Жук В.Н. Долею пов'язані з Україною. Нариси з історії німецьких колоністів на Полтавщині, про долю їх нащадків і відродження німецьких товариств у краї / В. Н. Жук. – Полтава: Дивосвіт, 2006. – 330 с.] // *Історична пам'ять: Зб. наук. пр. Полтава : ПНПУ імені В.Г. Короленка*, 2008. №1. С.180-182.
5. Єрмак О.П. [Рецензія]. Полтавцям німецького походження присвячується / О. П. Єрмак // *Трудова Полтавщина*. Полтава, 2007. 23 лютого.
6. Петренко І. М. Історик Віра Жук (1928-2008): життя, віддане науці. Київ: МІЛЕНІУМ, 2017. 516 с.